

УДК 364.012.6:336.5:005.94
JEL classification: H51, I38, O35

СИСТЕМНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП

КАЗАРЯН Олександра

Одеський інститут ПрАТ ЗВО «Міжрегіональна академія управління персоналом»

<https://orcid.org/0000-0002-5720-5168>

kazaranoleksandra@gmail.com

У статті здійснено комплексний аналіз теоретичних засад і практичних підходів до формування фінансових інструментів соціальної політики з позицій системності, інноваційності та орієнтації на сталий соціальний розвиток. Обґрунтовано, що фінансові інструменти соціальної політики мають розглядатися не лише як механізм перерозподілу ресурсів і мінімізації соціальних ризиків, а як інструмент соціальних інвестицій, спрямованих на розвиток людського капіталу, підвищення рівня зайнятості та зменшення залежності вразливих груп від постійної державної підтримки. Такий підхід дозволяє переорієнтувати соціальну політику з короткострокового реагування на соціальні проблеми на досягнення довгострокових соціально-економічних результатів. Особливу увагу в статті приділено аналізу ролі держави у формуванні ефективної системи фінансових інструментів соціальної політики, а також можливостям використання міжнародного досвіду в цій сфері. Показано, що в країнах із розвиненими моделями соціальної держави домінують активні інструменти підтримки, які поєднують фінансову допомогу з програмами зайнятості, професійної адаптації, освіти, підприємництва та соціального підприємництва. Адаптація таких підходів до національних умов розглядається як важливий чинник підвищення ефективності соціальної політики в Україні. У статті також акцентовано увагу на інноваційних фінансових інструментах соціальної політики, зокрема розвитку соціального підприємництва, використанні грантових програм, механізмів державно-приватного партнерства та фінансування, орієнтованого на результат. Обґрунтовано, що поєднання бюджетних ресурсів із коштами бізнесу, громадського сектору та міжнародних донорів дозволяє диверсифікувати джерела фінансування соціальних програм, підвищити їх результативність і зменшити фіскальне навантаження на державний бюджет. Окремо розглянуто роль регіональних інноваційних підходів, які забезпечують адаптацію фінансових інструментів соціальної політики до специфіки розвитку територій і потреб місцевих громад. Результати дослідження свідчать, що системне вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики для вразливих груп є необхідною умовою зміцнення соціальної стійкості, зниження рівня соціальної нерівності та забезпечення сталого соціального розвитку. Практична значущість статті полягає в можливості використання отриманих висновків і узагальнень у процесі формування та реалізації державних і регіональних програм соціальної політики, спрямованих на підтримку вразливих груп населення в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Ключові слова: соціальна політика, фінансові інструменти, вразливі групи, соціальний захист, реінтеграція, сталий розвиток.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2026-19-33>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 01.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 20.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

© Казарян Олександра

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ.

Сучасний розвиток соціально-економічної системи України відбувається в умовах суттєвого зростання соціальних ризиків, що зумовлено воєнними діями, післявоєнними трансформаціями, демографічними зрушеннями та структурними змінами на ринку праці. За таких обставин істотно розширюється коло вразливих груп населення, які потребують посиленої та довгострокової підтримки з боку держави, зокрема ветеранів, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, безробітних, малозабезпечених домогосподарств і громадян, які втратили стабільні джерела доходів. Відповідно, соціальна політика дедалі більше стає ключовим інструментом забезпечення соціальної стабільності, запобігання соціальній маргіналізації та формування передумов для сталого соціального розвитку. Водночас існуюча система фінансових інструментів соціальної політики в Україні здебільшого орієнтована на компенсаційні механізми, що реалізуються через соціальні виплати, пільги та субсидії. Незважаючи на їх важливу роль у мінімізації соціальних ризиків, такі інструменти мають обмежений потенціал у забезпеченні довгострокової соціальної інтеграції та економічної самостійності вразливих груп населення. Переважання пасивних форм підтримки посилює залежність отримувачів допомоги від бюджетних трансфертів, збільшує фіскальне навантаження на державу та не сприяє повноцінному використанню людського капіталу, що особливо актуально в умовах ресурсних обмежень і потреби економічного відновлення [9].

Проблема системного вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики ускладнюється фрагментарністю нормативно-правового регулювання, недостатньою узгодженістю соціальної, економічної та регіональної політики, а також обмеженим використанням інноваційних

і партнерських механізмів фінансування. Як наслідок, соціальні програми часто характеризуються низькою результативністю, дублюванням функцій і недостатньою адресністю, що знижує довіру суспільства до інститутів соціального захисту та обмежує їх потенціал у вирішенні системних соціальних проблем [6]. У науковому вимірі зазначена проблема пов'язана з необхідністю подальшого розвитку теорії соціальної політики та фінансів соціального сектору в напрямі поєднання компенсаційної та інвестиційної логіки соціальних видатків. Сучасні дослідження дедалі частіше акцентують увагу на концепції соціальних інвестицій, відповідно до якої фінансові інструменти соціальної політики мають бути спрямовані не лише на підтримку споживання, а й на розвиток людського капіталу, зайнятості та економічної активності вразливих груп [1; 5]. Проте ці підходи потребують подальшого наукового обґрунтування та адаптації до національних умов, з урахуванням інституційних обмежень і соціально-економічних реалій України.

З практичної точки зору проблема системного вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики безпосередньо пов'язана з важливими завданнями державного управління та регіонального розвитку. До них належать підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, зниження рівня соціальної нерівності, стимулювання зайнятості та підприємницької активності серед вразливих груп, а також інтеграція соціальної політики у стратегії сталого розвитку регіонів. Вирішення цих завдань потребує впровадження інноваційних фінансових інструментів, розвитку державно-приватного партнерства та використання кращих міжнародних практик соціальної політики [3; 4; 8]. Таким чином, постановка проблеми системного вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики для вразливих груп полягає у необхідності трансформації існуючої моделі соціального захисту з переважно компенсаційної у комплексну, інноваційну та інвестиційно орієнтовану систему. Її розв'язання має важливе наукове значення для розвитку теорії соціальної політики та фінансових механізмів соціального захисту, а також вагомий практичний цінність для формування ефективної, фінансово стійкої та соціально орієнтованої державної політики в умовах сучасних викликів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фундаментальні підходи до розуміння соціального забезпечення та соціального захисту в Україні викладені у праці М.І. Бондар, де соціальна підтримка розглядається як багаторівнева система державних гарантій і перерозподілу ресурсів, спрямована на мінімізацію соціальних ризиків і забезпечення базових стандартів життя. Водночас наголошується, що результативність соціальної політики визначається не лише обсягами фінансування, а й ефективністю інструментів розподілу коштів, адресністю допомоги та узгодженістю соціальних програм із можливостями економіки [9]. Такий підхід формує теоретичну основу для обґрунтування необхідності системного вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики в умовах розширення масштабів соціальної вразливості. Вагомий напрям сучасних досліджень пов'язаний із вивченням міжнародних трендів соціальної політики, зокрема щодо підтримки ветеранів як однієї з найбільш уразливих груп у післяконфліктних суспільствах. Г.В. Воробйова та С.С. Зозуля підкреслюють, що в зарубіжних практиках переважають активні інструменти соціальної політики, які поєднують фінансову підтримку з програмами зайнятості, освіти, психологічного супроводу та розвитку підприємництва. Автори акцентують, що ефективність таких підходів забезпечується системністю, міжвідомчою координацією та партнерством із недержавним сектором, що є важливим орієнтиром для модернізації української соціальної політики [1]. У розвиток цієї проблематики Р.П. Шевченко аналізує інноваційні підходи до організації соціального захисту ветеранів війни на основі міжнародного досвіду, наголошуючи на важливості інтегрованих сервісів, цифровізації процедур, оцінювання результативності програм та переходу від «виплатної» до «розвиткової» логіки фінансування, коли ключовим показником виступає не факт надання допомоги, а досягнення соціального результату [3].

Окрема група досліджень концентрується на ролі держави у забезпеченні соціальної реінтеграції ветеранів, що має пряме значення для розуміння механізмів фінансування соціальної політики для вразливих груп загалом. У матеріалі А. Селянінової, В. Кузьбиди та Я. Хоменка розглянуто комплексний характер державної політики реінтеграції, де фінансові інструменти мають бути узгоджені з інституційними механізмами соціальних послуг, координацією між відомствами, а також із діяльністю громадського сектору. У дослідженні наголошується, що реінтеграційна політика потребує системного фінансування, яке забезпечує доступність послуг і довгостроковість підтримки, а не лише короткострокові виплати [2]. Схожі акценти простежуються у роботі І. Семенової, де реінтеграція ветеранів у цивільне життя аналізується через призму

міжнародного досвіду й показується, що найвищих результатів досягають ті моделі, які комбінують фінансову допомогу із зайнятисними програмами, освітою, реабілітацією та підтримкою підприємницької активності, забезпечуючи тим самим повернення ветеранів до економічної самостійності й активної участі в житті громад [4]. Важливим теоретичним доповненням до цієї тематики є робота Т.І. Захаріної, яка обґрунтовує поняття реінтеграційного потенціалу ветеранів та показує, що його реалізація залежить від доступу до ресурсів і можливостей, які дозволяють перейти від статусу отримувача допомоги до статусу активного учасника соціально-економічних процесів [5]. Хоча зазначені дослідження фокусуються передусім на ветеранах, їх висновки є методологічно релевантними і для ширшого кола вразливих груп, оскільки демонструють переваги активних і комплексних фінансових інструментів над суто компенсаторними.

Важливе місце в сучасних публікаціях посідають роботи, що висвітлюють інституційні та нормативно-правові основи функціонування соціальної сфери. К.К. Сухова акцентує увагу на нормативно-правовій базі організації надання соціальних послуг, підкреслюючи, що її фрагментарність і недостатня стандартизація ускладнюють ефективне фінансування соціальних програм, знижують керованість системи та створюють ризики дублювання або нерівного доступу до послуг для різних категорій отримувачів [6]. Цей аспект є критично важливим для теми вдосконалення фінансових інструментів, оскільки навіть найкращі фінансові механізми не працюють результативно без чітких правил, розподілу відповідальності та прозорих процедур реалізації. Поряд із правовими та управлінськими аспектами, дедалі більшої ваги набуває дослідження інноваційних фінансових інструментів соціальної політики, що орієнтуються на поєднання соціальних і економічних цілей. В.М. Ільченко та В.О. Пістунова досліджують можливості фінансування соціального підприємництва в Україні, підкреслюючи його потенціал як механізму підтримки вразливих груп шляхом створення робочих місць, розвитку самозайнятості та формування стійких джерел доходу. Автори наголошують на важливості грантових програм, пільгового кредитування, участі донорських структур і партнерства з бізнесом, що відкриває можливості для диверсифікації фінансових ресурсів соціальної політики [7]. У свою чергу, Н.Е. Красностанова та Н.В. Медловська розглядають інновації стійкого розвитку регіонів України та підкреслюють, що регіональні інноваційні практики можуть виступати каталізатором модернізації соціальної політики: через локальні фонди розвитку, проєктне фінансування, інструменти підтримки зайнятості й підприємництва, а також інтеграцію соціальних програм у регіональні стратегії відновлення та стійкості [8]. Ці підходи є особливо важливими з огляду на нерівномірність соціально-економічного розвитку територій та різну інтенсивність соціальних ризиків у регіонах.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що наявний науковий доробок охоплює ключові виміри проблематики: від теоретичних засад соціального захисту та оцінки ефективності традиційних інструментів фінансування, до міжнародних трендів і інноваційних моделей підтримки, ролі держави та концепції реінтеграційного потенціалу як основи «активної» соціальної політики, нормативно-правових умов реалізації соціальних програм і перспектив соціального підприємництва та регіональних інновацій як джерел системного оновлення фінансових інструментів. Водночас у сучасній літературі залишається недостатньо цілісних досліджень, які б інтегрували зазначені підходи в єдину системну модель удосконалення фінансових інструментів соціальної політики для різних вразливих груп, із чітким визначенням логіки переходу від компенсації до соціальних інвестицій, механізмів координації між секторами та критеріїв оцінювання результативності. Саме ця прогалина зумовлює потребу подальших досліджень і практичних розробок у напрямі системного оновлення фінансової архітектури соціальної політики України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування напрямів системного вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики для вразливих груп населення шляхом інтеграції компенсаторних, інноваційних та інвестиційно орієнтованих механізмів у контексті забезпечення сталого соціального розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Теоретичні засади фінансових інструментів соціальної політики формуються на основі поєднання концепції соціальної держави, теорії соціального захисту, підходів до перерозподілу

доходів та сучасних концепцій соціальних інвестицій і сталого розвитку. У класичному розумінні соціальна політика покликана забезпечувати мінімальні соціальні стандарти та захищати громадян від ключових соціальних ризиків, зокрема безробіття, втрати працездатності, бідності та соціального відчуження. Фінансові інструменти у цій системі виступають основним механізмом реалізації соціальних функцій держави, оскільки саме через них здійснюється акумулювання та перерозподіл ресурсів на користь вразливих груп населення [9].

У межах теорії соціального захисту фінансові інструменти соціальної політики традиційно трактуються як сукупність бюджетних трансфертів, соціальних виплат, пільг і субсидій, що мають компенсаційний характер. Такий підхід базується на ідеї соціальної справедливості та солідарності, відповідно до якої держава компенсує негативні наслідки настання соціальних ризиків. Проте сучасні дослідження наголошують, що надмірна концентрація на компенсаційних інструментах призводить до формування пасивної моделі соціальної підтримки, яка не стимулює економічну активність отримувачів допомоги та не забезпечує довгострокового зниження соціальної вразливості [9]. Саме це зумовлює необхідність теоретичного переосмислення ролі фінансових інструментів соціальної політики.

Важливим елементом сучасної теоретичної бази є концепція соціальних інвестицій, відповідно до якої соціальні видатки розглядаються не лише як витрати, а як вкладення у розвиток людського капіталу, зайнятості та соціальної згуртованості. У межах цього підходу фінансові інструменти соціальної політики мають бути спрямовані на створення можливостей для самореалізації вразливих груп, зокрема через доступ до освіти, професійної підготовки, програм зайнятості та підприємницької діяльності. Така інвестиційна логіка соціальної політики дозволяє поєднати соціальні та економічні цілі, підвищуючи довгострокову ефективність державних витрат на соціальний сектор [1; 5].

Теоретичні засади фінансових інструментів соціальної політики також тісно пов'язані з концепцією сталого розвитку, яка передбачає баланс між соціальними потребами, економічною ефективністю та фінансовою стійкістю. З позицій цієї концепції соціальна політика має бути не лише соціально справедливою, а й економічно обґрунтованою та інституційно спроможною. Фінансові інструменти повинні забезпечувати досягнення соціальних цілей без надмірного фіскального навантаження, що особливо актуально в умовах кризових і післякризових трансформацій. Дослідження вказують, що саме інноваційні фінансові інструменти – грантові програми, державно-приватне партнерство, фінансування, орієнтоване на результат, здатні забезпечити таку рівновагу [3; 8].

З методологічної точки зору важливе значення має системний підхід до аналізу фінансових інструментів соціальної політики, який дозволяє розглядати їх як взаємопов'язану сукупність бюджетних, позабюджетних, приватних і донорських ресурсів. У межах цього підходу фінансові інструменти мають бути узгоджені між собою та інтегровані в загальну архітектуру соціальної політики, а не функціонувати у вигляді ізольованих програм. Така системність є необхідною умовою підвищення ефективності соціальних видатків і досягнення синергійного ефекту від їх використання [6].

Окреме місце в теоретичному осмисленні фінансових інструментів соціальної політики посідає інституційний підхід, який акцентує увагу на ролі правил, норм і організацій у реалізації соціальних програм. Нормативно-правова база визначає доступ до фінансових ресурсів, порядок їх розподілу та механізми контролю, що безпосередньо впливає на результативність фінансових інструментів. Як зазначається в наукових дослідженнях, фрагментарність і нестабільність правового регулювання знижують ефективність навіть фінансово забезпечених соціальних програм, що зумовлює необхідність інституційного вдосконалення соціальної політики [6]. Важливим теоретичним доповненням є також підхід активної соціальної політики, який дедалі ширше застосовується в дослідженнях реінтеграції ветеранів та підтримки інших вразливих груп. У межах цього підходу фінансові інструменти розглядаються як засіб стимулювання економічної активності, зайнятості та соціальної участі, а не лише як форма матеріальної підтримки. Дослідження показують, що активні фінансові інструменти – субсидії на працевлаштування, підтримка підприємництва, фінансування соціальних проєктів – є більш ефективними з погляду довгострокового зниження соціальної вразливості та досягнення цілей соціальної інтеграції [2; 4; 7].

Отже, теоретичні засади фінансових інструментів соціальної політики еволюціонують від вузького компенсаційного підходу до комплексної інвестиційно орієнтованої та системної моделі, яка поєднує принципи соціальної справедливості, економічної ефективності та сталого розвитку. Така теоретична рамка створює підґрунтя для обґрунтування необхідності системного

вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики для вразливих груп населення та формування сучасної, результативної й фінансово стійкої соціальної політики держави.

Інноваційні фінансові інструменти відіграють дедалі важливішу роль у трансформації соціальної політики, оскільки дозволяють перейти від переважно пасивної, компенсаційної моделі підтримки вразливих груп населення до активної, розвиткової та інвестиційно орієнтованої системи. В умовах зростання соціальних ризиків, обмеженості бюджетних ресурсів і потреби забезпечення довгострокової соціальної стійкості традиційні механізми соціальних виплат виявляються недостатніми для досягнення цілей соціальної інтеграції та економічної самостійності отримувачів допомоги. Саме тому інноваційні фінансові інструменти розглядаються як ключовий елемент модернізації соціальної політики та підвищення її результативності [9].

Сутність інноваційних фінансових інструментів у соціальній політиці полягає у поєднанні фінансової підтримки з чітко визначеними соціальними результатами, такими як працевлаштування, професійна адаптація, розвиток підприємницької активності, зниження рівня залежності від соціальних трансфертів. На відміну від традиційних виплат, які здебільшого спрямовані на підтримку споживання, інноваційні інструменти орієнтовані на формування можливостей і стимулів для активної участі вразливих груп у соціально-економічному житті. У цьому контексті вони відповідають концепції соціальних інвестицій та активної соціальної політики [1; 5]. Одним із найбільш поширених інноваційних фінансових інструментів є грантове фінансування соціально орієнтованих проєктів, спрямованих на підтримку вразливих груп. Гранти дозволяють фінансувати ініціативи у сферах професійної підготовки, самозайнятості, соціального підприємництва, реабілітації та соціальної інтеграції. Їх перевага полягає у цільовому характері використання коштів, можливості оцінювання результатів та залученні недержавних суб'єктів до реалізації соціальної політики. Для вразливих груп грантові програми створюють умови для запуску власних проєктів і зменшення залежності від постійної державної допомоги [7].

Важливе місце серед інноваційних інструментів посідає соціальне підприємництво, яке поєднує економічну діяльність із соціальною місією. Фінансування соціальних підприємств дозволяє створювати робочі місця для представників вразливих груп, забезпечувати стабільні джерела доходів і водночас вирішувати соціальні проблеми на рівні громад. Наукові дослідження підкреслюють, що розвиток соціального підприємництва сприяє формуванню самодостатніх моделей підтримки, які знижують навантаження на бюджет і підвищують стійкість соціальної політики в довгостроковій перспективі [7; 8]. Ще одним перспективним напрямом є використання механізмів державно-приватного партнерства у фінансуванні соціальних програм. Поєднання ресурсів держави, бізнесу та громадського сектору дозволяє диверсифікувати джерела фінансування, залучати управлінську експертизу приватного сектору та підвищувати ефективність реалізації соціальних ініціатив. Для вразливих груп це означає розширення доступу до програм підтримки, орієнтованих на результат, а не лише на формальне надання допомоги. Міжнародний досвід свідчить, що партнерські моделі є особливо ефективними у сферах зайнятості, професійної адаптації та реінтеграції ветеранів [1; 3; 4].

Інноваційним фінансовим інструментом, що поступово набуває поширення, є фінансування, орієнтоване на результат, коли виділення коштів прив'язується до досягнення конкретних соціальних показників. У межах таких моделей оцінюється не обсяг витрачених ресурсів, а фактичні зміни у соціальному становищі отримувачів допомоги – рівень зайнятості, доходів, соціальної інтеграції. Такий підхід стимулює ефективніше використання коштів, підвищує відповідальність виконавців програм і дозволяє коригувати фінансові інструменти відповідно до досягнутих результатів [3]. Важливим інноваційним напрямом підтримки вразливих груп є цифровізація фінансових інструментів соціальної політики. Використання цифрових платформ для подання заяв, обліку отримувачів допомоги, моніторингу програм і оцінювання ефективності фінансування підвищує прозорість, адресність і доступність соціальної підтримки. Для вразливих груп це означає зменшення адміністративних бар'єрів, скорочення часу отримання допомоги та можливість індивідуалізації фінансових інструментів залежно від потреб і потенціалу конкретної особи або домогосподарства [6].

У регіональному вимірі інноваційні фінансові інструменти тісно пов'язані з концепцією стійкого розвитку територій. Регіональні фонди розвитку, локальні грантові програми, підтримка соціальних стартапів і проєктів зайнятості дозволяють адаптувати соціальну політику до специфіки місцевих ринків праці та соціальних проблем. Дослідження показують, що інтеграція інноваційних фінансових інструментів у регіональні стратегії розвитку сприяє підвищенню соціальної згуртованості, активізації економічної діяльності та зменшенню міжрегіональних диспропорцій [8].

Особливої актуальності інноваційні фінансові інструменти набувають у контексті підтримки ветеранів як однієї з найбільш уразливих груп у післявоєнний період. Міжнародний і вітчизняний досвід свідчить, що поєднання фінансової підтримки з програмами реінтеграції, зайнятості та підприємництва є значно ефективнішим, ніж ізольовані виплати. Саме інноваційні інструменти дозволяють реалізувати реінтеграційний потенціал ветеранів, забезпечуючи їх повернення до активної економічної та соціальної ролі [2; 4; 5].

Отже, інноваційні фінансові інструменти є ключовим чинником підвищення ефективності соціальної політики щодо вразливих груп населення. Вони забезпечують перехід від підтримки, орієнтованої на короткострокове пом'якшення соціальних ризиків, до системи соціальних інвестицій, спрямованих на розвиток людського капіталу, економічну самостійність і сталий соціальний розвиток. Інтеграція таких інструментів у національну та регіональну соціальну політику створює підґрунтя для формування фінансово стійкої, соціально справедливої та результативної моделі підтримки вразливих груп у сучасних умовах.

З метою підвищення ефективності фінансових інструментів соціальної політики для вразливих груп населення доцільно реалізувати комплекс практичних заходів, спрямованих на системне оновлення фінансової архітектури соціального захисту та її узгодження з цілями сталого соціального розвитку. Насамперед необхідно забезпечити перехід від домінування універсальних і малоефективних компенсаційних виплат до поєднання базових соціальних гарантій із активними фінансовими інструментами, орієнтованими на розвиток людського капіталу, зайнятості та економічної самостійності вразливих груп. Такий перехід має відбуватися поетапно, з урахуванням соціальної чутливості окремих категорій населення та ризиків погіршення їх матеріального становища. Важливою пропозицією є впровадження єдиної стратегічної рамки розвитку фінансових інструментів соціальної політики на національному рівні, яка б визначала пріоритети, цільові групи, індикатори результативності та механізми координації між органами державної влади, місцевого самоврядування та недержавними суб'єктами. Така рамка дозволить уникнути фрагментарності соціальних програм, дублювання функцій і неузгодженого використання фінансових ресурсів, а також підвищить прозорість і підзвітність соціальних видатків.

Доцільним є розширення практики фінансування, орієнтованого на результат, у межах соціальних програм для вразливих груп. Запровадження чітких показників соціального ефекту – рівня працевлаштування, зростання доходів, тривалості економічної активності, зменшення залежності від соціальних трансфертів – дозволить підвищити відповідальність виконавців програм і забезпечити більш раціональне використання бюджетних коштів. Водночас система оцінювання має бути гнучкою та адаптованою до специфіки різних соціальних груп і регіонів. Суттєвого вдосконалення потребує розвиток соціального підприємництва як одного з ключових інноваційних фінансових інструментів підтримки вразливих груп. Для цього необхідно розширити доступ до грантового фінансування, пільгового кредитування та консультаційної підтримки, а також створити стимули для залучення приватного бізнесу до фінансування соціально орієнтованих проєктів. Особливу увагу доцільно приділити соціальним підприємствам, які створюють робочі місця для ветеранів, осіб з інвалідністю та інших категорій із підвищеними ризиками соціального відчуження.

Важливою пропозицією є поглиблення цифровізації фінансових інструментів соціальної політики, зокрема шляхом створення інтегрованих цифрових платформ для обліку отримувачів допомоги, управління програмами підтримки та моніторингу результатів. Це дозволить підвищити адресність фінансової допомоги, скоротити адміністративні витрати та мінімізувати ризики нецільового використання коштів. Цифрові рішення також створюють передумови для персоналізації соціальної підтримки з урахуванням потреб і потенціалу конкретних осіб або домогосподарств. На регіональному рівні доцільно активізувати використання інноваційних фінансових інструментів у межах стратегій місцевого розвитку, зокрема через створення регіональних фондів соціального розвитку, підтримку локальних програм зайнятості та фінансування соціальних проєктів, орієнтованих на специфічні потреби громад. Інтеграція фінансових інструментів соціальної політики у регіональні стратегії дозволить підвищити їх ефективність, посилити соціальну згуртованість і сприяти зменшенню міжтериторіальних диспропорцій.

Окремої уваги потребує вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансових інструментів соціальної політики, зокрема шляхом спрощення процедур доступу до фінансової підтримки, уніфікації стандартів соціальних послуг та чіткого розмежування повноважень між інституціями. Це створить передумови для більш ефективної реалізації інноваційних фінансових

інструментів і підвищення довіри населення до системи соціального захисту. Реалізація зазначених пропозицій сприятиме формуванню цілісної, інноваційної та фінансово стійкої системи соціальної політики, здатної ефективно реагувати на сучасні соціальні виклики, знижувати рівень соціальної вразливості та забезпечувати умови для інклюзивного й сталого соціально-економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що системне вдосконалення фінансових інструментів соціальної політики для вразливих груп населення є об'єктивною необхідністю в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій та післявоєнного відновлення України. Зростання масштабів соціальної вразливості, обмеженість бюджетних ресурсів і підвищені вимоги до результативності державних соціальних програм зумовлюють потребу переосмислення ролі фінансових інструментів соціальної політики та їх переходу від переважно компенсаційної до інноваційно-інвестиційної моделі. У ході дослідження встановлено, що традиційні фінансові інструменти, зосереджені на соціальних виплатах і пільгах, відіграють важливу роль у забезпеченні базової соціальної безпеки, проте не здатні самостійно забезпечити довгострокову соціальну інтеграцію та економічну самостійність вразливих груп. Їх домінування в структурі соціальної політики формує пасивну модель підтримки, яка підвищує залежність отримувачів допомоги від державних трансфертів і не сприяє повноцінному використанню людського капіталу. Обґрунтовано, що інноваційні фінансові інструменти – грантове фінансування, соціальне підприємництво, державно-приватне партнерство, фінансування, орієнтоване на результат, а також цифрові інструменти управління соціальними програмами – мають значно вищий потенціал з погляду досягнення цілей соціальної інтеграції, зайнятості та сталого розвитку. Їх застосування дозволяє поєднати соціальну підтримку з економічною активністю, зменшити фіскальне навантаження на бюджет і забезпечити мультиплікативний соціально-економічний ефект.

Встановлено, що ефективність інноваційних фінансових інструментів значною мірою залежить від системності їх упровадження, узгодженості з нормативно-правовою базою та рівня міжсекторальної взаємодії між державою, бізнесом і громадським сектором. Особливого значення набуває інтеграція фінансових інструментів соціальної політики у регіональні стратегії розвитку, що дозволяє враховувати специфіку місцевих соціально-економічних умов і потреб різних вразливих груп населення. Окремо підкреслено, що в контексті підтримки ветеранів та інших соціально вразливих категорій інноваційні фінансові інструменти виступають не лише засобом соціального захисту, а й важливим чинником реінтеграції, соціальної згуртованості та відновлення економічного потенціалу громад. Саме поєднання фінансової підтримки з програмами зайнятості, професійної адаптації, підприємництва та соціальних інновацій забезпечує перехід від моделі «соціальної допомоги» до моделі «соціальних інвестицій». Загалом зроблено висновок, що формування сучасної соціальної політики потребує комплексного та довгостроково орієнтованого підходу до розвитку фінансових інструментів, який поєднує принципи соціальної справедливості, економічної ефективності та сталого розвитку. Реалізація такого підходу створює підґрунтя для підвищення результативності соціальної політики, зміцнення соціальної стійкості суспільства та забезпечення інклюзивного соціально-економічного розвитку України в середньо- та довгостроковій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воробйова Г. В., Зозуля С. С. Зарубіжні тренди соціальної політики захисту ветеранів. Актуальні проблеми політики. 2021. № 68. С. 90-95. <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1288>
2. Селянінова А., Кузьбіда В., Хоменко Я. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок. 2024. 28 с. URL: <https://veteranfunds.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialny-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>
3. Шевченко Р. П. Інноваційні підходи до організації соціального захисту ветеранів війни: міжнародний досвід. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №3. С. 184-188. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.184>
4. Семенова І. Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід. Економіка та суспільство. 2024. № 5. С. 1-9
5. Захаріна Т.І. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. Social Work and Education. 2023. Т. 10, № 3. С. 263–275 <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.1>

6. Сухова К. К. Нормативно-правова база організації надання соціальних послуг. Інвестиції: практика та досвід, 2022 № 7-8. С. 64–70. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.7-8.64>
7. Ільченко В.М., Пістунова В.О. Можливості фінансування соціального підприємництва в Україні. Підприємництво та інновації. 2023. Вип. 26. С. 47-51. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.7>
8. Красностанова Н.Е., Медловська Н.В. Інновації стійкого розвитку регіонів України. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 11 (17). С. 354 – 365. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-354-365](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-354-365)
9. Бондар М.І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. Економіка та суспільство. 2021. № 34. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10>

REFERENCES:

1. Vorobiova, H. V., & Zozulia, S. S. (2021). Zarubizhni trendy sotsialnoi polityky zakhystu veteraniv [Foreign trends in veteran protection social policy]. Aktualni problemy polityky, (68), 90–95. <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1288> [in Ukrainian]
2. Seliianinova, A., Kuzbida, V., & Khomenko, Ya. (2024). Rol derzhavy u sotsialnii reintehratsii veteraniv ta veteranok [The role of the state in the social reintegration of male and female veterans]. 28 p. Retrieved from <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniy-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf> [in Ukrainian]
3. Shevchenko, R. P. (2024). Innovatsiini pidkhody do orhanizatsii sotsialnoho zakhystu veteraniv viiny: mizhnarodnyi dosvid [Innovative approaches to organizing social protection for war veterans: international experience]. Investytsii: praktyka ta dosvid, (3), 184–188. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.184> [in Ukrainian]
4. Semenova, I. (2024). Rein-tehratsiia veteraniv u tsyvilne zhyttia: mizhnarodnyi dosvid [Reintegration of veterans into civilian life: international experience]. Ekonomika ta suspilstvo, (5), 1–9. [in Ukrainian]
5. Zakharina, T. I. (2023). Rein-tehratsiinyi potentsial veteraniv yak chynnyk uspishnoi yikh rein-tehratsii v sotsium [Reintegration potential of veterans as a factor of their successful reintegration into society]. Social Work and Education, 10(3), 263–275. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.1> [in Ukrainian]
6. Sukhova, K. K. (2022). Normatyvno-pravova baza orhanizatsii nadannia sotsialnykh posluh [Regulatory and legal framework for organizing the provision of social services]. Investytsii: praktyka ta dosvid, (7–8), 64–70. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.7-8.64> [in Ukrainian]
7. Ilchenko, V. M., Pistunova, V. O. (2023). Mozhlyvosti finansuvannia sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Opportunities for financing social entrepreneurship in Ukraine]. Pidpriemnytstvo ta innovatsii, 26, 47–51. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.7> [in Ukrainian]
8. Krasnostanova, N. E., Medlovska, N. V. (2023). Innovatsii stiikoho rozvytku rehioniv Ukrainy [Innovations of sustainable development of the regions of Ukraine]. Aktualni pytannia u suchasni nauki, 11(17), 354–365. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-354-365](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-354-365) [in Ukrainian]
9. Bondar, M. I. (2021). Sotsialne zabezpechennia ta sotsialnyi zakhyst v Ukraini [Social security and social protection in Ukraine]. Ekonomika ta suspilstvo, (34). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10> [in Ukrainian]

SYSTEMIC IMPROVEMENT OF FINANCIAL INSTRUMENTS OF SOCIAL POLICY FOR VULNERABLE GROUPS

KAZARIAN Oleksandra

Odesa Institute of the Private Joint-Stock Company “Higher Educational Institution Interregional Academy of Personnel Management”

The article provides a comprehensive analysis of theoretical foundations and practical approaches to the formation of financial instruments of social policy from the standpoint of systematicity, innovation and orientation towards sustainable social development. It is substantiated that financial instruments of social policy should be considered not only as a mechanism for redistributing resources and minimizing social risks, but also as a tool for social investments aimed at developing human capital, increasing employment levels and reducing the dependence of vulnerable groups on constant state support. This approach allows reorienting social policy from a short-term response to social problems to achieving long-term socio-economic results. The article pays special attention to the analysis of the role of the state in the formation of an effective system of financial instruments of social policy, as well as the possibilities of using international experience in this area. It is shown that in countries with developed models of the social state, active support instruments that combine financial assistance with programs of employment, professional adaptation, education, entrepreneurship and social entrepreneurship dominate. Adaptation of such approaches to national conditions is considered an important factor in increasing the effectiveness of social policy in Ukraine. The article also focuses on innovative financial instruments of social policy, in particular the development of social entrepreneurship, the use of grant programs, public-private partnership mechanisms and result-oriented financing. It is substantiated that the combination of budgetary resources with funds from business, the public sector and international donors allows diversifying sources of financing of social programs, increasing their effectiveness and reducing the fiscal burden on the state budget. The role of regional innovative approaches, which ensure the adaptation of financial instruments of social policy to the specifics of the development of territories and the needs of local communities, is separately considered. The results of the study indicate that the systematic improvement of financial instruments of social policy for vulnerable groups is a necessary condition for strengthening social stability, reducing the level of social inequality and ensuring sustainable social development. The practical significance of the article lies in the possibility of using the obtained conclusions and generalizations in the process of forming and implementing state and regional social policy programs aimed at supporting vulnerable groups of the population in the face of modern socio-economic challenges.

Keywords: social policy, financial instruments, vulnerable groups, social protection, reintegration, sustainable development.